

összefüggő kérdések az írás tanulsága szerint az interpretatív szövegtudomány – és azzal összefüggésben az irodalmi elemzés – keretében vizsgálhatók.

A kötet záró tanulmánya PETER CANISIUS tollából származik, és a „Reflektormód, logoforikus névmások és a személyes elbeszélések szövegkezdései” címet viseli (147-162). Az elemzésnek az a célja, hogy megvizsgálja a „normál” harmadik személyű névmások és a harmadik személyű logoforikus reflektornévmások közötti különbséget a személyes szövegkezdésekben, és ezáltal a kezdő mondatoknak más interpretációját alapozza meg, mint amelyet STANZEL „Theorie des Erzählens” című munkájában kidolgozott.

Summa summarum megállapítható, hogy a tanulmánykötet elméleti igényű, nívós dolgozataival számos előremutató impulzussal gazdagítja a hazai szövegnyelvészeti alap- és alkalmazott kutatásokat, s egyúttal – a szerkesztők reményeinek eleget téve – minden bizonnyal ösztönzést ad e diszciplína egyetemi és főiskolai oktatásához is.

Földes Csaba

Cs. Jónás Erzsébet: A magyar Csehov (Csehov-drámák fordításelemzése)

Stúdium Kiadó, Nyíregyháza, 1995.

Csehovot a klasszikus orosz irodalom olyan kiemelkedő képviselői között tartjuk számon, mint Puskin, Tolsztoj, Dosztojevszkij. Valamely Csehov-dráma bemutatója szinte minden évben szerepel a színházak műsorán Magyarországon is. A Csehov-színművek iránt megnyilvánuló állandó érdeklődés is mutatja, hogy örök érvényű klasszikussal van dolgunk. Műveit sokan és sok helyen elemezték már, elsősorban dramaturgiai és stílustani szempontból.

CS. JÓNÁS ERZSÉBET monográfiájának újszerűsége a szövegszintű megközelítésben rejlik. A Csehov-művek iránti „szerelem” végigkísérte a szerző egész eddigi pályáját. Bölcsészdoktori értekezésére még az irodalmi, esztétikai megközelítés a jellemző, kandidátusi értekezésében a Csehov-művek dialógusainak kommunikatív és szövegszerkezeti sajátosságait vizsgálja, „A magyar Csehov” című kötetében pedig az öt legnagyobb, legismertebb Csehov-dráma magyar fordításainak egybevető elemzésére vállalkozik.

A szituációk leírásán túl foglalkozik a nyelvi egyénítés eszközeivel, és gazdag példanyagon mutatja be a különböző fordítói megoldásokat.

Az „Ivanov” című drámának két fordításváltozatát veti egybe, Gábor Andorét és Elbert Jánosét. Nem mond sommás ítéletet, melyik fordítás a jobb, de mindkét fordító megoldásaiból hoz nem túlságosan sikeres szegmentumokat, ugyanakkor fordítói bravúrokat is.

A „Sirály” elemzésekor Háty Gyula és Makai Imre szövegváltozatát veszi alapul a szerző. Felhívja a figyelmet arra a fordítástechnikai jelenségre, mely szerint a fordítók „mintha jóindulatúan igyekeznének pótolni a csehovi színtelenséget. Ugyanígy nagyon gyakori a fordítói bőbeszédűség” (78). A „Sirály” fordításváltozatainak elemzésekor

egyértelműen Makai Imre fordítását tekinti az eredeti Csehov-műhöz igazán közel állónak.

A „Ványa bácsi” a „lassú pusztulásra ítélt jobbra törekvésnek a drámája” (80). A nyelvi egyénítés legfinomabb árnyalatai talán éppen ebben a színműben követhetők nyomon. CS. JÓNÁS ERZSÉBET a dráma szereplőinek nyelvét elemezve olyan fontos sajátosságokra hívja fel a figyelmet, mint az intelligencia körében használt eredeti francia nyelvi fordulatok vagy az ismétlések. Hágy Gyula és Makai Imre fordítását összehasonlítva nem foglal határozottan állást egyik változat mellett sem, hanem a filológus hiányérzetét fogalmazza meg az alábbi megállapításban: „(...) bár nagyon sok múlik a csehovi szövegben az árnyalatokon, a fordítások gyakran elnagyoltak, nem a legmegfelelőbb szinonimákat választják meg, így az emberi kapcsolatok beszédben tükröztetett képe eltolódik a valóságostól. A nyelvi egyénítésben, a lexikai hibáktól eltekintve, a fordítások olykor nem mernek a semleges stílusból kimozdulni (...)” (115).

A „Három nővér” a szakirodalom egybehangzó megállapításai szerint a csehovi dramaturgia csúcának vagy szintézisének tekinthető. A kicsinyítő képzős szavak gyakori használata jellemző az orosz nyelvre, a Csehov-drámák szereplőinek nyelvezetére pedig különösen. Kosztolányi Dezső és Hágy Gyula fordításváltozatát egybevetve megállapítható, hogy Hágy Gyula az esetek többségében szinte szolgai módon próbálta átültetni magyarra az orosz kicsinyítő képzős alakokat, Kosztolányi Dezső pedig inkább az eszköztelenebb, egyszerűbb vagy éppen másféle nyelvi megoldásokat igénylő fordítási módot választotta. CS. JÓNÁS ERZSÉBET Csebutikin kicsinyítő képzős szavakkal telezsűfolt megnyilvánulását a Hágy-féle fordításban is jellemteremtő funkcióként értékeli, a komikum kifejezésének eszközeként: „Mondom, a *palackocskát* el kell zárni a *dugócskával*, azon pedig keresztül kell vezetni egy *üvegcsövecskét* ... Aztán vegyen egy *csipe-tecske* egészen egyszerű, közönséges timsót ...” (Csehov: Három nővér. Budapest, 1955. 10.)

Csehov utolsó s talán legnépszerűbb színműve a „Cseresznyés kert”. Tóth Árpád fordította magyarra. A Tóth Árpád-fordítás különböző kiadásainak szövege azonban több ponton eltér egymástól. A szerző vizsgálja e fordításváltozatok eltéréseinek okait, és felveti annak a lehetőségét, hogy Tóth Árpád esetleg közvetítő szöveg vagy nyersfordítás alapján dolgozott.

Az öt Csehov-mű magyar fordításváltozatainak értő elemzését a kötetben Csehov szövegépítő elveinek vizsgálata követi. (A nyelvi megformáltság Csehov drámáiban; A dialógus fejlődése az Ivanovtól a Cseresznyés kertig, Szintaktikai szerkezetek Csehov dialógusaiban.)

A monográfiát a „Háttér tanulmányok” című fejezet zárja, amely érdekes anyagot vonultat fel Tóth Árpád levelezéséből, az orosz irodalommal való kapcsolatáról, valamint a kor ízlésének hatásáról a „Cseresznyés kert” szövegére. „Tóth Árpád nem követte, mert nem is ismerte igazából Csehov stílusát. Németből fordított, de a német szöveggel szemben is egyéni elképzeléseit helyezte előtérbe a fordítás alaptónusának megválasztásakor. Stílusválasztását elsősorban a könnyed, szellemeskedő vígjátékot igénylő közönségízlés befolyásolta” (224).

A fentiekben ismertetett tanulmánykötetet haszonnal forgathatják egyetemi, főiskolai hallgatók, de a fordítással mint az alkalmazott nyelvészet önálló területévé nőtt tudományággal foglalkozó szakemberek is.

Répási Györgyné